

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH: DASTUR IJROSI VA MUAMMO YECHIMLARI

K

Kambag'allikni qisqartirish masalasi bugungi islohotlarning asosini tashkil etadi. Chunki ushu muammoning hal etilishi mamlakatimiz iqtisodiyoti va xalqimiz farovon hayotini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xo'sh, kambag'allikni qisqartirish choralari o'zi nimaldardan iborat? Aholining ehtiyojmand qatlami qanday moliyaviy ko'maklar vositasida qol'lab-quvvatlanadi? Davlat dasturlari ijrosini ta'minlashda qanday muammolar mavjud va ularning yechimi nimalarda ko'rindi?

Ushbu savollarga javob olish maqsadida Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti xodimi Tursun AHMEDOVga murojaat qildik.

Mamlakat iqtisodiyoti uchun aholining yashash tarzi va ularning moliyaviy imkoniyatlari muhim hisoblanadi, — dedi T.Ahmedov. — Shu jihatdan qaraganda, har bir davlat, birinchi navbatda, kambag'allikni qisqartirish choralarini ko'radi, bu yo'lida xalqaro tajribani o'rganadi va o'zining dasturlarini ishlab chiqadi.

Avvallari "kambag'allik" so'zi taomilimizda bo'lma-gan. O'tgan besh yillikda esa kambag'allikni qisqartirish

tendensiysi bilan bog'liq qator ishlar amalga oshirilmoqda. Lekin rivojlangan xorijiy davlatlarda birinchi o'rinda aholining kam ta'minlangan

qatlamiga moliyaviy ko'mak berish chora-tadbirlari ko'rilib.

Mamlakatimizda ham bu borada xorijiy tajribalar

o'rganiilib, kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan milliy dasturlar ishlab chiqildi.

Davomi 3-sahifada.

YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ZAMONAVIY ISH USLUBLARI JORIY ETILMOQDA

F

oriy yil 11-fevral kuni davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev raisligida o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasidagi tizimli muammolar tanqid qilinib, ularning yechimi bo'yicha vazifalar belgilab berildi.

Prezidentimiz tomonidan qo'yilgan vazifalar ijrosi hamda uning natijalari qachon va nimalarda aks etadi? Bu haqda O'ZA muxbir ichki ishlar vazir, general-leytenant Po'lat BOBOJONOV bilan suhbatalashdi.

— Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha zamонавиy ish uslublari va "inson omili"ni chekllovchi raqamli texnologiyalar joriy etilmoqda, — dedi P.Bobojonov. — Masalan, fuqarolar bilan bevosita mulogotni cheklash uchun xodimlar plan-shetlar, bodikameralar bilan ta'minlandi. Qoidabuzarliklami elektron tarzda rasmiylashti-

rish amaliyoti yo'lg'a qo'yildi.

Yo'llarga 367 ta radar va 1 ming 584 ta videokamera o'rnatildi. Jumladan, Toshkent shahridagi 111 chorraga 1 ming 20 ta videokamera o'rnatilib, shahar IIBBning situatsiya markaziga integratsiya qilindi.

Lekin tahlillar sohada bir qator muammolar mavjudligini ko'rsatdi. Ochiq tan olish ke-rak, bugungi kunda yo'llarda fuqarolar uchun xavfsiz sharoit yaratish, haydochchilarni tayyorlash va harakatlanish madaniyatini shakllantirish borasidagi ishlar talabga to'liq javob bermaydi.

Tizimda korrupsiyaviy holatlarning oldini olish maqsadida 4 mingdan ortiq xodim attestatsiyadan o'tkazildi. Keyingi 3,5 yilda yo'llarda xizmat olib boruvchi yo'l-patrul xizmati xodimlarining deyarli 70 foizi

Davomi 2-sahifada.

MUTOLAA

O'TMISHNI YORITUVCHI CHIROQLAR

(Oybekning "Navoiy" va Isajon Sultanning "Alisher Navoiy" asarlarini o'qib)

*B*u ikki asarni birga o'qigan o'qirman egizaklarni adashtirib qo'yani kabi shoshib qolishi, o'xshash voqealarni ikki asardon bitta ipga terib, qo'shib-chatib aytishi bor gap! Lekin egizaklar qiyofasi o'xshash bo'limasin, ularning xarakter xususiyati, dunyoqarashi turlicha bo'ladi. Buni ziyrak kitobxon tez anglaydi. Biroq inkor etib bo'limas yana bir haqiqat borki, bu ikki asar ezgulik yo'lida birlashgan musht kabi bir-birini to'ldiradi.

Har safar Oybekning "Navoiy" romanini haqida eshitsam, undan iqtiboslar o'qisam yoxud syuje-tiga o'xshash voqealarga duch kelsam, ilm ahli Sultanmuromda qo'l bergan, sarkardalardan ham ortiq mardlik ko'rsatib, qilichini hassa kabi suyab te-palikka shahd ila chiqib keta-yotgan, chodiridagi musicha tumuxlarini asrab qolgan, "Gar turo dar bihisht jo boshhad, Diganon do'zax ixtiyor kunand" (Sen jannatga tushadigan bo'lsang, boshqalar do'zaxni afzal qiladilar (Oybek, "Navoiy", "Yangi asr avlod" 2019, 312-bet) deya vijdonsiz amaldor Majididdin ga xayolan hujum qilayotgan

Davomi 11-sahifada.

YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ZAMONAVIY ISH USLUBLARI JORIY ETILMOQDA

Davomi. Boshlanishi 1-sahifada.

Har yili yo'llarimizda 10 mingtagacha avtoavariya sodir etilmoqda. Buning oqibatida o'tgan yili 2,5 minggning yaqin insonlar bevaqt hayotdan ko'z yumdi, 9 mingdan ortig'i turli darajada tan jarohati oldi.

Bunga asosan haydovchilarini o'qitish safati, qoidabuzalarlarga nisbatan jazo ta'sirining yetarli emasligi, haydovchilarning yo'l harakati qoidalriga qasdand amal qilmasligi, shuningdek, yo'l infratuzilmasidagi kamchiliklar sabab bo'lmoqda.

Qonun-qoidalarni mensimslik shu darajaga yetganki, hatto 13 mingdan ziyod fuqaro haydovchilik guvohnomasisiz mast holda transport vositasini boshqargan.

Avariyalarning 20 foizi tezlikka riyo qilmaslik, 25 foizi yo'llardagi kamchiliklar, 47 foizi piyodalar ishtirokida, 10 foizi haydovchilarning tajribasizligi, 8 foizi qarama-qarshni yo'nalihsiga chiqib ketish, 6 foizi veloyolak bo'limganligi oqibatida sodir etilgan.

Demak, yo'l-transport hodisalarining salmoqli qismi piyodalar ishtirokida sodir etilayotganini ko'sratmoqda. Oqibatda o'tgan yili 965 nafr p-yoda, shundan 263 nafr bola vafot etgan.

- Bolalar ishtirokidan yo'l-transport hodisalarining oldini olish borasida qanday ishlar amalga oshirilmoqda? Bu boradagi kelgusi rejalgar qanday?

- 380 ta umumta'l'm maktabida yo'l harakati qoidalarni o'qitish bo'yicha maxsus sinfonxonalarni, yana 167 ta maktabda yo'l harakatini o'rgatish maydonchalar tashkil etildi.

Mazkur sharoitlardan foydalaniib, maktablarda o'quvchilarga yo'l harakati qoidalari bo'yicha zaruri tushunchalar berilmoqda. Yo'llarda o'zini xavfsiz tutish yuzasidan ko'nikmalar shakkantirilmoqda. Lekin mazkur ishlar bilan respublikagini 4 foizgina maktablar qamrab olingen, xolos.

Shuning uchun barcha maktablarda maxsus sinfonxonalarni tashkil etilib, "Yo'l harakati xavfsizligi" bo'yicha alohida fan kiritish taklif qilinmoqda. Turkiya tajribasidan kelib chiqib, yo'l harakati qoidalriga moslashtirilgan "Yo'l harakati xavfsizligi" istirohat bog'larini tashkil qilish rejamiz bor.

Koreya tajribasi asosida maktab yonidan o'tgan yo'lning 300 metr masofasida transport vositalari harakatlanshish tezligining yuqori chegarasini 30 km/soat etib bellalgash taklif etilayotdi. Bundan tashqari, maktablariga o'quvchilarning kelib-ketishlari uchun maxsus avtobuslar harakatini bosqichma-bosqich yo'lga qo'yish zarurati bor.

Har bir mahallada yo'l harakati qoidalriga amal qilish yuzasidan tushuntirish-targ'ibot ishlari yo'lga qo'yildi. Bunda Norvegiya, Germaniya,

Niderlandiya kabi davlatlarning jamoat transporti va velosipedlardan ko'proq foydalanishini aholiga tushuntirishga e'tibor qaratiladi.

Albatta, buning uchun ja-moat transporti imjini ko'tarish, veloyolaklar tashkil etish, yo'l infratuzilmasini yaxshilash bo'yicha hokimliklar, Avtomobil yo'llari qo'mitasi, Transport vazirligi bilan birga mahallallarda ish olib borish kerak bo'ladi.

- Yig'ilishda yo'llar infratuzilmasidagi kamchiliklari ham qattiq tanqid ostiga olin-di. Mazkur muammolar qandy bataraf etiladi?

- Tahilliar har beshinchini yo'l-transport hodisasi yo'llarda munosib infratuzilma va xavfsiz harakatlanshish uchun zaruri sharoitlar yaratilganligi sababli sodir etilganligini ko'sratmoqda. Xususan, 2 ming 248 kilometr yo'llarda qarama-qarshio'nalihsularni ajarutuchi to'siglar o'rnatilgan. 3 ming 571 kilometr totruar, 2 ming 337 kilometr veloyolaklar tashkil etilgan, 2 ming 731 ta tashkil solinma-gan piyodalar o'tish joylari yoritilmagan. Shuningdek, 1 ming 835 ta joyga shovqin chiziqlarini chizish, 2 ming 904 ta joyga sun'iy notejisiklari yaratish, 750 ta svetofor o'rnatish zarurati topishga qaratilgan.

Davlatimiz rahbarining ko'sratmalaridan kelib chiqib, endilikda haydovchilarini tayyorlash, imtiyon qilish va ularning malakasini oshirish tizimi tubdan takomillashtiriladi. Ta'limgan sifati qat'iy nazorat qilinadi.

Haydovchilarini tayyorlovchi to'sim sub'ektlari va imtiyon markazlariga bo'lgan talab hamda mezonlar belgilanadi. Ularning bu turdagani faoliyatini amalga oshirishi uchun litsenziya Ichki ishlar vazirligi tomonidan beriladi.

Avtomaktablarning o'quv metodologiyasi, nazariy va amaliy o'quv dasturlarini ishlab chiqish, shuningdek, o'qituvchi va murabbiyalarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishga esa IIV Akademiyasi mas'ul etib belgilanadi.

Bundan buyon haydovchilar to'g'risidagi ma'lumotlarning elektron bazasi yuritiladi. Shuningdek, har bir haydovchi hamda avtomaktablar reytingi yuritiladi.

- Yo'l harakatini tashkil etish va nazorat qilish tizimi ni raqamlashtirish bo'yicha qo'yigan topshiriq ijrosi qanday amalga oshiriladi?

- Ha, Yurtboshimiz bu og'riqli masalaga bejiz alohida to'xtalmadi. Mazkur tadbirin moliyalashtirish uchun "Xavfsiz yo'l va xavfsiz piyoda" respublika hamda viloyat jam'armalari tashkil etildi. Shuningdek, yo'l belgilarni ishlab chiqish sohasida monopoliya bekor qilinib, sohada raqobat muhitini yaratildi.

Kelgisida tartibga solinma-gan piyodalar o'tish joylaridagi yo'l belgilari va yo'l chiziqlari yorug'il qaytaruvchi, yaxshi ko'rinadigan materiallardan tajribasi o'rganib chiqidi.

Joylarga haydovchilar tomonidan piyodalarga yo'l

bermaslik bo'yicha qoidabuzarliklarni qayd etuvchi massus videokameralar o'rnatiladi. Tartibga solinmagan hamda xavfi yo'lni kesib o'tish joylarida piyodalar tomonidan boshqariladigan svetoforlar o'rnatish ko'paytilridi.

- Haydovchilarni tayyor-lash tizimini takomillashtirish uchun nimalar qilish kerak?

- Haydovchilarni tayyorlash, o'qitish amaliyoti, yaratilgan sharoit, nazorat tizimi, mavjud imkoniyatlar joylarga chiqqan holda o'rganildi.

Ochiq aytish kerakki, ahvol achinarli holatda. Xususan, hozirda faoliyat yuritayotgan 1 ming 348 ta o'quv tashkilotining 745 tasida o'z binosi, 1 ming 277 tasida o'z o'quv avtodromi yo'q. Ularning 41 foizida o'quvmashhq avtomobilidan ijara asosida foydalaniildi.

Shuningdek, haydovchilarni o'qitish maktablarida "nosog'lom raqobat" vujudga kelgan. Gapning to'g'risini aytganda, ayrim avtomaktablarning maqsadi sifati ta'lim berish emas, balki mo'may daromad topishga qaratilgan.

Davlatimiz rahbarining ko'sratmalaridan kelib chiqib, endilikda haydovchilarini tayyorlash, imtiyon qilish va ularning malakasini oshirish tizimi tubdan takomillashtiriladi. Ta'limgan sifati qat'iy nazorat qilinadi.

Haydovchilarini tayyorlovchi to'sim sub'ektlari va imtiyon markazlariga bo'lgan talab hamda mezonlar belgilanadi. Ularning bu turdagani faoliyatini amalga oshirishi uchun litsenziya Ichki ishlar vazirligi tomonidan beriladi.

Avtomaktablarning o'quv metodologiyasi, nazariy va amaliy o'quv dasturlarini ishlab chiqish, shuningdek, o'qituvchi va murabbiyalarni qayta tayyorlash va malakasini oshirishga esa IIV Akademiyasi mas'ul etib belgilanadi.

Bundan buyon haydovchilar to'g'risidagi ma'lumotlarning elektron bazasi yuritiladi. Shuningdek, har bir haydovchi hamda avtomaktablar reytingi yuritiladi.

- Yo'l harakatini tashkil etish va nazorat qilish tizimi ni raqamlashtirish bo'yicha qo'yigan topshiriq ijrosi qanday amalga oshiriladi?

- Ha, Yurtboshimiz bu og'riqli masalaga bejiz alohida to'xtalmadi. Respublikamizdagi 2 ming 752 ta chorrahaning atigi 145 tasi yoki 5 foizi zamona-viy kameralar bilan jihozlangan, xolos.

Bu esa yo'l harakatini tashkil etish va nazorat qilish tizimi ni raqamlashtirish uchun jarima ballarini hisoblash tizimi joriy etildi. Agar haydovchi tomonidan 12 oy davomida sodir etilgan qoidabuzarliklar uchun hisoblangan jarima ballarining umumiylig miqdori 12 ballidan oshsa, u transport vositasini boshqarish huquqidan mahrum qilinadi. Qoidabuzarlik sodir etilgan haydovchilarga esa boynti ballari hisoblangan.

Dastlabki hisob-kitoblariga ko'ra, Toshkent shahri va viloyat

markaziy ko'chalarda transport vositalari harakatlanshining tezlik cheklolari qayta ko'rib chiqiladi.

2022-yilda Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrida yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha hududiy 14 ta "yo'l xaritasi" ishlab chiqiladi.

Ularda yo'l infratuzilmasidagi mavjud muammolar va "avariya o'cholgari" tahli qilingan holda, yo'l-transport hodisalarining oldini olish bo'yicha tuman (shahar)lar kesimidagi manzilli chora-tadbirlar belgilanadi.

Avtomobil yo'llarida transport harakatini tashkil etish, boshqarish va nazorat qilish faoliyatiga qaramashtiriladi. Zamona-viy o'quv xonalarini, nazariy va amaliy o'quv inventarlari hamda to'laqonli o'quv-mashq basasiga ega bo'lgan avtomaktab va imtiyon markazlari faoliyati yo'lg'a qo'yildi. Viloyat markazlaridagi keyinchalik boshqa shahar (tuman) markazlaridagi serqatnov chorrahalari raqamli boshqaruvga o'tkaziladi.

Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasini takomillashtirish borasida amalga oshirilgan ishlar har oy Oliy Majlis palatalarida muhokamadan o'tkazib boriladi. Ommaviy avtobor vositalari imkoniyatidan foydalangan holda yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasida keng qamrovli targ'ibot-tashviqot ishlari yanada jalalashtiriladi.

Tizimni o'z shaxsiga manfaatlarini xalq manfaatlardan ustun qo'yayotgan noplak xodimlardan tozalash ishlari bundan buyon ham davom ettiriladi.

Soha xodimlari faoliyatiga sun'iy intellektiga asoslangan "inson omili" ta'sirini cheklovchi raqamli texnologiyalarning joriy etilishini xodimlar tomonidan fuqarolar bilan manfaati muloqotga kirishish holatlariga barham beradi.

Shuningdek, yo'l-patrol xizmati bo'yicha fuqarolar orasida so'rovlari o'tkazib boriladi, jamaatchilik fikri asosida tegishli xulosalar qilinadi.

Bir so'z bilan aytganda, Yurtboshimiz qo'yan vazifalar ijrosi qattiq nazoratga olinadi. Bundan buyon ham Prezidentimiz va xalqimizning ishchonchi oqlash uchun xodimlarning isha ga bo'lgan munosabatini tubdan o'zgartirishga, ular yangicha tizim asosida, o'z kasbiya vijdonan yondashib xizmat qilishlarini ta'minlashga jiddiy e'tibor qaratiladi.

**O'za muxsiri
Norgul ABDURAIMOVA
suhbatlashdi.**

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH: DASTUR IJROSI VA MUAMMO YECHIMLARI

Davomi. Boshlanishi 1-sahifada.

Masalan, 2018-yildan boshlab hududlarda aholini tadbirkorlikka jalg qilish va shu orqali yangi ish o'rinni yaratish maqsadida «Har bir oila – tadbirkor» dasturi joriy etildi.

2018-2021-yillarda oilaviy tadbirkorlik dasturlari doirasida qarib 1 billion oliga 23,7 trillion so'm miqdorida imtyozi kreditlar ajratilgani bu ishlarni ko'lami kengayayotgani va uning natijasi samarali ekandan dalolat beradi. 2018-2021-yillarda "Yoshlar – kelajagimiz" dasturi hamda boshqa oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasida 25 ming nafar yoshga berilgan 1,8 trillion so'm miqdoridagi imtyozi kreditlari ularning biznes loyihamalarini ro'yogba chiqarish va daromad manbalarini yaratish uchun dastlabki kapital sifatida xizmat qilgan.

Koronakrizis davrida "Temir daftar", "Ayollar daftari", "Yoshlar daftari" kabi manzilli dasturlar aholining kambag'al qatlamini qo'llab-quvvatlashda muhim choralar bo'ldi, deyish mumkin. Xususan, 2021-yil 1 noyabr holatiga, "Ayollar daftari"ga kiritilgan 65,2 ming nafar xotin-qizlarga 973,6 milliard so'm, "Yoshlar daftari"ga kiritilgan 56,6 ming nafar yoshlarga 1,3 trillion so'm, "Temir daftar"ga kiritilgan 5,7 ming nafar

fuqaroga 94,4 milliard so'm miqdorida imtyozi kreditlar yo'naltirilgan.

Hukumat qaroriga muvofig, yetim bolalar va ota-onal qaramoq'idan mahrum bo'lganlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida «Mehr daftari» joriy qilingani ham bu boradagi tizimli ishlarni bilan mushtarakdir. Unga ko'ra, bolalar ushbu daftarga tuman yoki shahar hokimi qarori asosida kiritiladi va undan 25 yoshga to'lganda chiqariladi. Bunda daftardan chiqarilayotgan shaxslarning bandligi ta'minlangan va uy-jojiy mavjud bo'lishi shart.

Kambag'allikni qisqartirish borasida bir mamlakat tajribasini boshqa mamlakatda aynan qo'llash imkoniyati, ya'n yagona formulaning mavjud emasligi O'zbekistonda ham xalqaro tajribani inobatga oлgan holda, aholining ehtiyojmand qismini qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos tizimini yaratishni taqozo etdi. Xususan, dastlab 2018-yilden mamlakatimizda oilaviy tadbirkorlikni tizimli amalga oshirish boshlangan bo'lsa, ushbu tizim va uni qo'llash mexanizmlari o'tgan davr mobaynida amaliyotda yuzaga kelgan kamchiliklar hamda muammolarni bartaraf etish orqali bosqichma-bosqich takomillashtirib borildi.

Davlat dasturlari ijrosi bo'yicha muammolarni bormi? Ha, albatta, bu borada muammolarga duch kelayapmiz. Buni

men quyidagi tahlil asosida izohlayman.

Dastlabki bosqichda dastur doirasida kredit mablag'lari hisobidan faqatgina hududiy komissiyalar tomonidan tasdiqlanadigan ta'minotchilardan mahsulot sotib olish belgilangan edi. Taklif cheklanganligi, raqobatning mavjud emasligi sharoitida talabning oshishi, dasturlar doirasida xarid qilinadigan ayrim tovarlar narxining bozor qiyamatidan yuqori sotilishi, sifati pastligi kabi bir qator muammolarni yuzaga keltirdi. Bu, o'z navbatida, dastur doirasida ajratilayotgan imtyozi kreditlari samaradorligiga salbiy ta'sir ko'satdi.

Ikkinci bosqichda mazkur muammoni bartaraf etish maqsadida hududiy komissiyalar tomonidan ta'minotchilarni belgilash amaliyoti bekor qilindi hamda imtyozi kreditlar tovarlar shartnomasi asosida kelishilgan narxda yetkazib berilgandan va loyiha egasi undan qanoatishan hosil qilganidan so'ng mahsulot yetkazib beruvchining hisobraqamiga o'tkazib berilishi belgilandi. Mazkur bosqichda ichki bozorda yuzaga kelgan ortiqcha bosimni kamaytirish maqsadida naslli chorva mollarini faqat ularni import qiluvchi ta'minotchilardan sotib olish tartibi joriy etildi.

Oilaviy tadbirkorlik dasturlari bo'yicha mahsulot

sotib olish, kredit ajratish va undan foydalanishda inson omili, ta'minotchilar o'rtasida raqobatning pastligi mavjud. Imtyozi kreditlarning maqsadsiz yoki noo'rin ishlatalishi kabi muammolarga duch kelayapmiz. Bu kabi muammolarni esa dasturning samarali bo'lishiga salbiy ta'sir etadi. Shundan kelib chiqib, bunday muammolarning saqlanib qolayotganligi dastur samaradorligini yanada oshirish bo'yicha muayyan chora-tadbirlarni amalga oshirishni taqozo qildi.

Uchinchi bosqichda asosiy e'tbor oilaviy tadbirkorlik dasturlari bo'yicha kredit ajratishda banklardagi inson omilini yo'qotish, shaffoflikni oshirishga qaratildi. Xususan, oilaviy tadbirkorlik dasturlari bo'yicha "Yagona elektron platforma" (www.oilakredit.uz) joriy etilib, kreditlar bo'yicha ariza qabul qilish jarayoni to'liq raqamlashtirildi.

Bugungi kunda mazkur platforma samaradorligini yanada oshirish maqsadida kredit arizalarini barcha bosqichlarda onlayn ko'rib chiqish hamda ajratilgan kreditlar hisobiga tovar va xizmatlarni bozor tamoyillari asosida erkin sotib olish yoki sotish Yagona elektron platformada yaratilgan «marketpleys» tizimi yordamida amalga oshirish imkoniyati yaratildi.

Bu, o'z navbatida, ta'minotchilar o'rtasida raqobatni oshirish va

imtyozi kreditlar hisobiga sotib olinadigan tovar va xizmatlar narxini pasaytirish, yetishtirilgan mahsulotlarini respublikaning istalgan hududida sotish imkonini beradi.

Bundan tashqari, imtyozi kreditlardan yanada samarali foydalanish orqali aholi bandligini ta'minlash, tadbirkorlikni rivojlantirish va kambag'allikni qisqartirish maqsadida har bir mahallada hokim yordamchisi lavozimi joriy etildi. Hokim yordamchisi lavozimida faoliyat ko'rsatayotgan xodim oilaviy tadbirkorlik dasturlari doirasida kredit, subsiyalar va boshqa moliyaviy yordamlar ajratish uchun xulosa berish vakolatiga ega.

Kelgusida ushbu tizimni takomillashtirib borib, tadbirkorlikni kreditlash jarayonlari to'liq bozor asoslariga o'tiladi. Bunda aniq yo'nalishlar bo'yicha ajratilgan kreditlar foizlarining bir qismini davlat tomonidan kompensatsiya qilib berish mexanizmidan foydalanish imkoniyati saqlanib qolnadi. Albatta, bu borada har bir ajratilayotgan kompensatsiyaning maqsadini ishlatalishi va shaffofligini, eng muhim, samaradorligini oshirish bo'yicha choralar kuchaytiriladi.

O'ZA muxbirini Nasiba ZIYODULLAYEVA yozib oldi.

AHOLI ASOSAN QUYIDAGI MAQSADLARDA RO'YXATGA OLINADI:

- aholining sog'ligini mustah-kamash;
- xotin-qizlar va bolalar yashash shart-sharoitlarini yaxshilash;
- oilalarga yordam ko'rsatish
- bo'yicha choralarini ishlab chiqish maqsadida aholi tarkibini, mamlakatdagi demografik o'zgarishlarni baholashga doir ma'lumotlar bazasini kengaytirish;

AHOLINI RO'YXATGA OLİSHDAN MAQSAD NIMA?

- shahar va boshqa aholi punktlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning, mehnat resurslarini joylashtirish hamda ulardan foydalanishning uzoq, o'rta va qisqa muddatiy prognoz va dasturlarini tayyorlash;

- aholini ro'yxatga olishning oralig'idagi davrda aholi soni va tarkibining joriy hisobini, hisob-kitoblarini hamda proqnozlarini amalga oshirish;

- ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish masalalari bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni o'tkazish.

AHOLINI RO'YXATGA OLİSHNING ASOSIY PRINSİPLARI QUYIDAGILARDAN IBORAT:

- davriylik;
- umumiylig va bir paytdalik;
- ro'yxatga olishning yakka tartibdaligi;
- shaxsga doir ma'lumotlarning maxfiyligi;
- aholini ro'yxatga olishni boshqarishning markazlashtirilgani.

Bobur MEYLIYEV,
Yakkasaroy tumani statistika bo'lim boshlig'i

TA'LIMNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MODELI

Jahon banki hisob-kitoblariga ko'ra, o'tish davridagi mamakatlarda o'sishning 64 foizi inson kapitali sifati, ya'nı aholi tomonidan ishlab chiqarish jarayoni va kundalik hayotda samarali yechimlarni topish uchun to'plangan bilim va ko'nikmalariga bog'liq. Yaponiya, Germaniya kabi mamlakatlarda inson kapitalining ulushi milliy boylikning 80 foizini tashkil qiladi. Iqtisodiy farovonlik esa yangi bilimlarni egallash va uni hayotga tatbiq qilishga bog'liq.

Ta'limga bunday muhim o'rinni kasb etishi davlatning ushu sohaga doimiy e'tibori va undagi ishtirokini ta'minlaydi. Shu bilan birga, hech bir davlat, xatto eng rivojlangan va ilg'or davlat ham bu sohaning barcha vazifalarini o'z zimmasida saqlay olmasligi tobora oydinlashmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 22-noyabrdagi "2022-2023-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston ma'muriy islohotlari dasturini ishlab chiqish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi far-moyishida davlat boshqaruvini tizimi samaradorligini oshirish, faoliyatini natijadorlikka qaratish va "mobil boshqaruv apparati"ni yaratish, xorijiy tajribani tahliq qilish zaruratu, xorijiy mamlakatlarning o'ziga xos xususiyatlarni o'rganish va aniqlash kabi masalar ustuvor vazifa sifatida belgilab berilgan. Bu ta'limga tizimini boshqarishning eng samarali modelini izlashga turki bo'ldi.

Ta'limga tizimida samarali modelni izlash uchun AQSh, Fransiya, Italiya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur, Rossiya Federatsiyasi, Qozog'iston, Latviya va Turkiya kabi davlatlar tajribasi o'rganib chiqildi.

Quyida ta'limga sohasida davlat boshqaruvni bo'yicha ilg'or xorijiy tajriba va O'zbekiston Respublikasida mobil boshqaruv apparatini shakllantirish, ta'limga sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish uchun qo'llanishi mumkin bo'lgan zamonaivi ta'limga dasturlarini o'rganish natijalarini taqdirm etamiz.

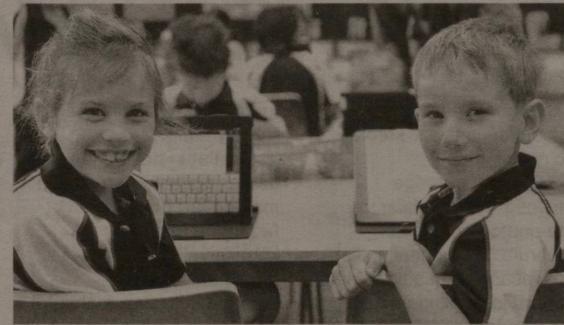
Ta'limga sohasida davlat boshqaruviga bo'yicha:

Dunyoning aksariyat yetakchi mamlakatlarda (AQSh, Janubiy Koreya, Singapur, Turkiya) deyarli butun soha (makkabacha,

umumiyo'rt, kasb-hunar va olyi ta'limga yagona ta'limga vazirligi tomonidan muvofiqlashtiriladi va boshqariladi. Shu bilan birga, Janubiy Koreya va Turkiya olyi ta'limga sohasida ta'limga vazirligi faqat o'quv-reja va imtihon qoldarini belgilaydi, boshqaruv sohasidagi boshqa masalalar bilan olyi ta'limga muassasalarini rahbarlaridan tuzilgan Olyi ta'limga Kengashi shug'ullanadi;

Vazirlikda ta'limga bilan bir qatorda boshqa sohalarni ham qamrab oladigan amaliyotlar mavjud bo'lib, bu boroda Yaponiya amaliyoti alohida e'tiborga loyiqdirdi. Chunki vazirlik ta'limga bilan bir qatorda madaniyat, sport, fan va innovatsiya sohasini (Ta'limga, madaniyat, sport, fan va texnologiya vazirligi), Fransiyada ta'limga bilan bir qatorda yoshlar va sport siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish vazifalarini (Milliy Ta'limga, yoshlar va sport vazirligi), Qozog'iston va Latviyada – fan va innovatsiyalar (Ta'limga va ilm-fan vazirligi) sohalarni ham qamrab oladi. Boshqa mamlakatlarda fan va innovatsiya bilan boshqa bo'limlar shug'ullanadi. Masalan, AQShda – Fan, texnologiya va innovatsiyalar davlat departamenti, Janubiy Koreyada – Fan va axborot texnologiyalarini va kommunikatsiyalarini rivojlanish vazirligi, Turkiyada – Sanatoat va texnologiyalar vazirligi;

Xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish natijalari shuni ko'rsatadi, ta'limga turlari bo'yicha bir nechta vazirliklar tomonidan alohida ta'limga sohasini davlat tomonidan tartibga solish amaliyoti mavjud emas. Bundan ta'limga vazirliklari negizida ikkita vazirlik, xususan, maktabgacha, umumiy o'rta va kasb-hunar ta'limga vazirligi hamda fan va innovatsiyalar bilan bir qatorda olyi ta'limga faoliyatini muvofiqlashtiruvchi vazirlik tashkil etgan

Fransiya, Italiya (2021-yildan) va Rossiya (2018-yildan) kabi davlatlar mustasno. Universitetlar faoliyatida ilmiy hay'atning roli oshishi, o'z navbatida, fan va ilmiy-tadqiqot faoliyatini muvofiqlashtirish uchun kadrlar tayyorlashdagi tortib, oly o'quv yurtlari professor-o'qituvchilar va ilmiy xodimlarining faoliyatini shakllantirish uchun munosabatini baholash mexanizmlari gacha bo'lgan sohada ularning ta'limga va fan o'rtaida hamkorlikning zarurligini belgilab berishdagi hissasini oshirish ushu integratsiyaning sababi hisoblanadi.

Zamonaivi ta'limga dasturlari ga ko'ra:

Dunyoning rivojlangan mamlakatlarda ta'limga sohasini isloq qilishning asosiy yo'nalishlari uzluksiz ta'limga tizimini (hayot davomida ta'limga) takomillashtirishga qaratilgan. Bu yashash davomiyligida faol davming oshishi va ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatning o'zgarishi tufayli kasblarning o'zgarishi (qayta yo'naltirilishi) bilan bog'liq.

Ma'lumot uchun: uzluksiz ta'limga (ingl. lifelong learning) bu – davlat va jamoat institutlari tizimida foydalanan orqali hamda shaxs va jamiyat ehtiyojariga mos ravishda shaxsnинг ta'limga salohiyatini butun umr davomida oshirish jarayonidir.

Shu bilan birga, uzluksiz ta'limga faqat malaka oshirish kurslarini anglatib qolmay, turli shakllarda, masalan, kasb-hunar yoki olyi ta'limga ham amalga oshirishi mumkin. Ushbu dasturlar kollej va universitetlarda, o'quv markazlarida yoki

ka moslashuvi) orgali amalga oshirishga qaror qilindi. Dastur yangi ko'nikmalarini joriy qilish, kelajakni yaratadigan insonlarni shakllantirish uchun mo'ljallangan.

SkillsFuture tashabbusi 2015-yilda singapurlik aholiga uzluksiz ta'limga olib va ko'nikmalarini oshirishga imkon bergan holda, Singapur iqtisodiy rivojlanishining keyingi bosqichini qo'llab-quvvatlash maqsadida taqdim etilgan. SkillsFuture singapurlik aholining kelib chiqishi va yoshidan qat'iy nazar, baracha imkoniyatlarni ko'satishi uchun mo'ljallangan. Dastur SkillsFuture Credit va SkillsFuture Earn and Learn kabi bir nechta asosiy tashabbuslarni o'z ichiga oladi.

SkillsFuture dasturini amalga oshirishni muvofiqlashtirish uchun Singapurdagi hukumat, sanatoat, kasaba uyushmalari va ta'limga muassasalarini vakillaridan iborat Bosh vazir o'rnobosari va moliva vaziri raisligida Kelajak iqtisodiyoti Kengashi (FEC) tuzildi.

Jamiyatda ro'y berayotgan jadal ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar ta'limga tizimlari faoliyatining yangi parametrlarini belgilab, ayni paytda ular oldiga yangi vazifalarini qo'yomqda. Boshqaruv jarayonini to'g'ridan-to'g'ri optimallashtirish, boshqarishning yangi mexanizmlarini joriy etish orqali ratsionalizatsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqot natijalarini umumlashtirib, quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

– ta'limga sohasida davlat boshqaruvni bo'yicha, Fransiya, Italiya va Rossiyaning ta'limga, fan va innovatsiyalarining integratsiyalashuvini va muvofiqlashtirish masalalari bo'yicha amaliyoti O'zbekiston sharoitida eng maqbul hisoblanadi, chunki ilmiy kadrlar tayyorlashda universitetlaring ulushi 77 foizni tashkil etadi, ilmiy-tadqiqot institutlari esa mutaxassislarining atigi 23 foizini tayyorlaydi;

– zamonaivi ta'limga dasturlariga ko'ra, uzluksiz ta'limga dasturini joriy etish inson kapitali darajasini oshirish va mehnat bozorida talab qilinadigan kasbiy ko'nikmalarini shakllantirish orqali O'zbekistonga qo'shimcha investitsiyalar olib keladi.

**Jamshid SHARIPOV,
Avazbek XOLBEKOV,
"Taraqqiyot strategiyasi"
markazi ekspertlari**

KO'RIK-TANLOV

Poytaxtimizning Mirzo Ulug'bek tumanidagi 205-maktabda "Zukko kitobxon" ko'rlik-tanlovining makkabacha o'tkazildi.

ZUKKO KITOBXONLAR

O'quvchi yoshlarning bo'sh vagtlarini mazmuni tashkil etish, kitob o'qishga qiziqishlarini oshirish, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yilning 12-yanvardagi "Kitob mahsulotlari chop etish va targatish tizimini rivojlanish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi farmoniyidha belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash maqsadida 3-4-sinf o'quvchilar o'rtaida "Kitob bilimlar xazinas" shiori ostida "Zukko kitobxon" tanlovi bo'lib o'tdi.

Tadbirni makkabacha Nargiza Rahimova o'chib berar ekan, yurtimizda kitobxonlik madaniyatini oshirish, yosh kitobxonlarni rag'batlantirish borasidagi ishlarga alohida to'xtaldi.

Tanlova da jamoalar 3 ta – tanishtirov, ijodiy matn tuzish; ertak asosida sahna ko'rinishi shartlari asosida bellashdi. Yakuniy natijalarga ko'ra, 1-o'rni 3- "V" sinfga, 2-o'rni 3- "B" sinfga, 3-o'rni 4- "B" sinfga nasib etdi.

G'olib o'quvchilar faxriy yorliq va esdalik sovg'alar bilan taqdirlandi.

**Dilafro'z CHORIYEVA,
shu makkabacha ijodiy-madaniy masalalar bo'yicha targ'ibotchisi**

ФЕСТИВАЛЬ

С открытым душой

В социальных сетях регулярно обновляется информация о марафоне патриотических молодежных фестивалей, которые охватили всю республику

Очередное подобное мероприятие состоялось в махалле «Бегубор» Юнусабадского района столицы. Организаторами выступили хокимият, районные отделения культуры, Агентства по делам молодежи, Центра поддержки махалли и семьи. Местом проведения определили сход граждан, продемонстрировавший особую активность в работе с подрастающим поколением.

«Бегубор» означает «С открытой душой».

Вполне оправданное название и для фестиваля, объединившего жителей разных возрастов, хотя, пожалуй, молодежь преобладала. Были среди участников такие, кто пришел специально (к примеру, юноши-допризывающие) посмотреть на выправку и искусство военнослужащих. В публику влиались и случайные прохожие, которых заинтересовало происходящее.

Где еще мальчишкам удастся погреться впечатлениями с офицерами, оценить игру военного духового оркестра, вблизи рассмотреть пожарную машину, подивиться ловкости спортсменов, наносящих точные удары, полюбоваться на синхронность движений взвода почетного караула?!

Пространство перед зданием махаллинского комитета превратилось

в съемочную площадку: телефоны вытащили и стар и млад.

А потом появились они, красивцы, – ряжая и ворона. Многим захотелось почувствовать себя наездником-чавандозом, и около лошадей выстроилась очередь. Кто-то из детей просто разговаривал с животными.

Председатель схода граждан «Бегубор» Лайло Ахмедова успевала всюду: обнимала радостных

на нее особое впечатление произвело выступление ребят из секции хапкido:

– Все спортсмены ловкие, сильные. Девочка же и мальчики из 86-й школы близки мне по возрасту. Нашли занятие по душе. У них, наверное, ни минуты зря не пропадает. Чтобы так владеть своим телом, нужно упорно тренироваться.

А еще мне понравился ведущий. Хотелось бы научиться так говорить: правильно, эмоционально, красиво. И стихи о Родине в его исполнении дошли до самого сердца.

Домком Ирина Присяжнюк сопровождала внучку на санках. Маленькая

Аиша быстро освоилась среди других детей, а потом весело отпрыгивала на лошади, танцевала под веселые мелодии. Для Сохибы Абдуалимовой, махаллинского етаки, это первое мероприятие большого охвата – и девушка нуждалась в поддержке.

Ей пришлось перенести сражение знатоков в клубе «Заковат» на другой день: интеллектуалов тоже увлекла атмосфера патриотического праздника с участием военнослужащих.

Восьмиклассница из школы №288 Нафисат Ёдорова говорит, что

Где еще мальчишкам удастся поделиться впечатлениями с офицерами, оценить игру военного духового оркестра, подивиться ловкости спортсменов, полюбоваться на синхронность движений взвода почетного караула?

Новости

Знай наших!

Учащийся из Узбекистана Максадек Файзулаев получил грант в размере 236 тысяч долларов на обучение в Нью-Йоркском университете Шанхай.

Максадек родился в Чартаке, учится в 11-м классе Президентской школы в Ташкенте. Он также принят в 27 зарубежных вузов, входящих в топ-300. Университет, который выбрал молодой человек, занимает 26-е место во всемирно известном рейтинге Times Higher Education.

М.Файзулаев – автор проекта по созданию первой узбекской версии киберфутбола, многократный победитель математических олимпиад. В 2017-м его признали «Лучшим учеником года по математике».

Соревнуется молодежь

В махалле «Новшахар» Ангорского района Сурхандарьинской области прошли молодежные соревнования на Кубок хокима области.

Юноши и девушки участвовали в интеллектуальной игре «Заковат», конкурсе «Молодой книголюб», состязаниях по футболу и волейболу. Также организованы выставка боевой техники и вооружения, показательные выступления почетного караула. Прозвучали патриотические песни и музыка в исполнении военного оркестра. Командам-победителям вручили памятные подарки и денежные призы.

Фестивали и другие культурно-просветительские мероприятия проводятся в рамках реализации постановления «О мерах по кардинальному совершенствованию системы работы с молодежью в махаллях». Молодежные лидеры осуществляют деятельность в 721 махалле области.

И хобби, и профессия

В «Творческой мастерской», созданной при Республиканском центре социальной адаптации детей, открылись новые кружки для ребят с особыми нуждами.

Проект реализуется при поддержке ассоциации «Хунарманд». В мастерской под руководством опытных ремесленников налажена деятельность кружков по таким направлениям, как гончарное искусство, рисование, вышивка, изготовление национальных украшений, ткачество.

– Вот уже семь лет занимаюсь ремесленничеством, – говорит преподаватель Феруза Курбанова. – Обучаю детей изготавливать национальные украшения из металла. Ребята не только осваивают полезное дело, но и становятся увереннее, получают психологическую поддержку.

Кроме того, такие занятия способствуют адаптации детей с инвалидностью в социуме, развивают мелкую моторику, устраниют дефицит внимания и помогают справляться с гиперактивностью.

Английский – это интересно!

В книжном комплексе «Китоб олами» в Ташкенте состоялась презентация книги молодой художницы Мохларойим Ахмедовой Start English. Мероприятие организовано Агентством по делам молодежи совместно с Союзом молодежи Узбекистана.

Как отметила автор, книга призвана заинтересовать детей изучением английского языка. Издание предназначено для ребят от трех до семи лет: по мнению психологов, именно в этом возрасте мальчики и девочки легко запоминают стихи, овладевают иностранными языками и проявляют интерес к различным предметам.

Start English сделан акцент на красочных картинках, которые так привлекают малышей. В книге много стихов, творческих заданий, благодаря которым процесс изучения языка превращается в веселую игру.

КУЛЬТ СВЕТ

Преступление и наказание

В Узбекистане усилили ответственность за порчу и уничтожение объектов культурного наследия.

Президент подписал закон о внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты, связанные с охраной исторических памятников.

Так, дополнение внесено в статью 132 Уголовного кодекса. Согласно ему, правонарушители, совершившие повторное преступление, с причинением крупного ущерба или по предварительномуговору группой лиц, наказываются штрафом в размере от 300 до 500 базовых расчетных величин (БРВ). В поправке также идет речь об ограничении и лишении свободы сроком от трех до пяти лет. Те же действия, совершенные с причинением особо крупного ущерба, наказываются лишением свободы от пяти до семи лет.

Дополнены внесены и в Кодекс об административной ответственности. Например, за не выполнение предписаний Агентства культурного наследия гражданина ждет штраф в размере 1-3 БРВ, а должностное лицо – 3-5 БРВ.

Анимация – для креативных

Агентство кинематографии и студия Bazelevs Animation Тимура Бекмамбетова анонсировали открытие обучающих анимационных центров в Узбекистане.

Цель – сформировать самоокупаемую региональную сеть анимационных студий согласно концепции «учись и зарабатывай» для актеров кукольного театра и выпускников соответствующих факультетов творческих вузов. Молодежь будет осваивать профессию аниматора в рамках конкретного проекта – мультифильма «Ходжа Насреддин», с нуля создавая всех его персонажей.

Планируется, что работа над экспериментальным мультифильмом продлится до 2023 года. После этого молодых специалистов пригласят к другим проектам студии Bazelevs Animation.

Награда за творчество

Узбекский писатель и драматург, главный редактор газеты «Инсон за конун» Кучкор Норкобил награжден орденом Святой Анны.

Награда присуждена Общественной палатой Государственной Думы РФ и Международной ассоциацией писателей России. Наш соотечественник удостоился ее за изданные в России произведения «Я пришел увидеть твои глаза», «Тюльпан на снегу» и ряд других работ. Автор с высоким художественным мастерством раскрывает общечеловеческие идеи, тему любви, характер простых людей.

Орден Святой Анны вручается за активную пропаганду искусства и культуры в литературе, внесение достойного вклада в развитие творческих связей между народами.

Сувенир на память

В государственных музеях республики разрешили продавать копии экспонатов.

Приобрести их можно будет в магазинах Museum shop, которые откроются во всех учреждениях культуры, а также на официальных сайтах. Такое решение принято Агентством культурного наследия для того, чтобы привлечь к музейным экспозициям еще больше посетителей, особенно молодежи.

В этом году также планируется провести передвижные выставки «Арт-караван», фестиваль «Национальные сувениры», культурно-просветительские мероприятия «Ночь в музее». Open sky, «Путешествие в музей со звездами».

СВЕТ ЗНАНИЙ

«ПОДАРИ МАХАЛЛЕ КНИГУ!»

Так называется проект, стартовавший в Наманганской области. Цель – формирование культуры чтения в каждой махалле, пополнение библиотек новыми изданиями, приобщение граждан к лучшим образцам классической и современной литературы.

Инициатива реализуется на основе приоритетных задач, намеченных в Стратегии развития Нового Узбекистана на 2022-2026 годы по повышению культуры чтения среди населения.

Акция стартовала в Янгинаманганском районе. Его хоким Жобир Абдуллаев проинформировал представителей всех махаллей о проекте и его важности. Отмечено, что особое внимание будет уделяться молодым людям, проживающим в сходах граждан, укреплению их духовности и расширению кругозора. Списки литературы также формировались с учетом интересов и мнений представителей подрастающего поколения. Есть энциклопедии, спра-

вочники, издания по психологии, лучшие произведения отечественных и зарубежных авторов.

– Сейчас многие юноши и девушки предпочитают электронные книги бумажным, но я люблю «классику» – шелест страниц, запах типографской краски, возможность побывать наедине с собой и любимыми героями, – говорит 17-летняя Назокат Кадырова, жительница одного из сходов граждан. – С удовольствием читаю произведения Алишера Навои, Абдуллы Кадыри, Пиримкула Кадырова. Сложно представить лучший подарок, чем подборка хороших

книг. Надеюсь, такие литературные акции будут проходить регулярно.

После торжественной церемонии колонна машин с книгами направилась во все сходы граждан, которым переданы комплекты изданий от имени районного хокимията.

Проект реализуется совместно с областным управлением по поддержке махалли и семьи, областным отделением Общественного благотворительного фонда «Махалла», районным советом фонда «Нуроний» и рядом других организаций.

Лилия РУСАНОВА

ШИНАЙ!

В обсерватории в Китабе, на берегу реки Каракадарья, находится одна из пяти первых широтных станций в мире. С весны 2010 года китабская команда занимается поиском опасных околоземных астероидов.

Промышленная разработка нефти в Узбекистане началась в конце XIX века: ее добывали из двух колодцев близ поселка Чимон в Ферганской долине.

Трактат Абу Райхана Беруни, написанный в 1037 году, считается первой энциклопедией по астрономии.

Камень-сердце со сквозным отверстием находится в 30 километрах к югу от Самарканда, вблизи поселка Каратепа. Огромный валун часто называют «Динозавром» за особую форму.

TA'LIM-TARBİYA MASALASI KECHIKTIRILMAYDIGAN VAZIFA

Hadislarda aytiganiek, ota-onalarning farzandlariga qoldiradigan eng katta merosi ularga o'rgatadigan axloqi va odobidir. Bu borada Sharq mutafakkirlari ham o'z asarlarida juda ko'p to'xtalib o'tishgan. Jumladan, buyuk alloma va mutafakkir Abu Ali ibn Sino o'zining "Donishnomasi" asarida bola tarbiysi uchun, avvalo, ota-ona mas'ul ekanini ta'kidlaydi. Alloma o'z asarida ota-onaning ilmli, foziylar yuqorida keng bo'lishi lozimligini uqtirib, farzand tarbiyasidan mas'uliyatiroq ish yo'qligini ochib beradi.

Ilmiy kuzatish va tadqiqotlar inson o'z umri davomida oladigan barcha ma'lumotning 70 foizini 5 yoshgacha bo'lgan davrda faol qabul qilishini, bolaning ongi 5-7 yoshda shakllanishini ko'rsatgan. Bu jamiyatga kirib keleyotgan shaxsning ma'naviyruhiy olami, dunyoqarashi, salohiyati uning maktab yoshigacha bo'lgan yillarda oлган ta'limgarasi uzviy bog'liqligidan dalolat beradi.

Bu borada maktabgacha ta'limgarasi uzlusiz ta'limgarasi birlamchi bo'g'ini hisoblanib, u har tomonlama sog'лом va barkamol bola shaxsini tarbiyalash va maktabga tayyorlashda g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, bola kamolotining ilk kurtaklari maktabgacha ta'limgarasi qurilishi – ijtimoiy ahvoididan qat'i nazar, bog'cha yoshidagi har bir bolani ushbu ta'limgarasi qurilishi bilan to'liq qamrab olish uchun zarur sharoitlarni yaratishdan iborat", deb ta'kidlaganlari bezij emas.

So'nngi besh yilda maktabgacha ta'limgarasi uzlusiz ta'limgarasi qurilishi 83 ta normativ-huquqiy hujjat, Prezident farmon va qarolari qabul qilindi. Maktabgacha ta'limgarasi qurilishi qamrov darajasini oshirish hozirgi 62 foizdan kamida 80 foizga yetkazish belgilangan bo'lsa, 2022-2023-yillarda 6 yoshli bolalarni maktabgacha tayyorlov tizimini bilan qamrab olish darajasini 90 foizga, 2024-2025-o'quv yili yakuniga qadar 100 foizga yetkazish ko'zda tutilmadidi.

Bundan tashqari, Maktabgacha ta'limgarasi tashkiloti xodimlarining professional tayyorligi va mahoratini oshirish islohotlarning natijasidir.

borishning takomillashtirilgan tizimini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Bugungi kunda o'zim faoliyat yuritayotgan 22-maktabgacha ta'limgarasi tashkilotida bolajonlarga qiziqarli, innovatsion uslublarda saboq berish, ularni atrof, borliqqa qiziqirish, shakllanib boyrotgan iste'dodini yanada rivojlantirishga alohida e'tibor beryapmiz. "Bilimdon bolajon", "Quvnoq o'yinlar", "Kim nimani yaxshi ko'radi?", "Birgalikda o'ynaymiz", "O'yala, izla, top!" kabi interfaol o'yinlar bolajonlarda katta qiziqishi uyg'otmoqda.

Kichik guruh bolalari uchun ta'limgarasi rangli-bezakli badiy "Qizil gul", o'rta guruh bolalari uchun "Oq gul" kitobi asosida ta'limgarasi beryapmiz. "Bor ekan, zo'r ekan!", "Aqlvoy oshpaz" bolalarning sevimli kitoblari sanaladi. Ulariga ertaklar o'qib beramiz. Kundalik hayotimizda sodir bo'luvchi voqealar oddi, bolalar tilida bayon qilingani bolajonlar uchun qiziq.

Buyuk mutafakkir Abdulla Avloniy "Turkiy guliston yoxud axloq" kitobida "Alloh taolo insonlarni asl xilqatda iste'dod va qobiliyatli, yaxshi bilan yomonni, foyda bilan zarami, oq bilan qorani ajratadigan qilib yaratgan. Lekin insondagi bu qobiliyatni kamolga yetkazish – tarbiya bilan bo'lur", deb yozib qoldirdi.

Muxtasar aytganda, maktabgacha ta'limgarasi tizimiga qamrovni yanada kengaytirish, bolajonlarni sifatli ta'limgarasi va tarbiya bilan qamrab olish oldimizga qo'yan asosiy vazifamiz bo'lib qolishi zarur.

Feruzaxon ISMOILOVA,
O'zbekiston tumanidagi
22-MTT tarbiyachisi

"ALGORIZM" VA "AL-JABR"

Britaniyalik mashhur jurnalist Endryu Marr "Dunyo tarixi" turkum ko'satuvida bugungi o'zbeklarning ajdodlarini alohida hurmat bilan tilga oladi. Xususan, mazkur dasturlardan birida o'z davrida butun Islom olami olimlariga yetakchilik qilgan Muhammad ibn Muso al-Khwarizmi dahosiga atalgan lavha ham o'rinni oltagan.

"G'arbda ismi Algoritm, deya buzib talaffuz qilinadigan olim – al-Khwarizmi bo'limasa, kompyuter yo qo'l telefonlari kashf etilmas edi, shuningdek, bu inson ismini har gal qo'lingga mobil telefonining olanganida eslal", deya ta'kidlaydi jurnalist.

Har bir qo'l telefonini ichida bizning ajdodimiz bor. Bu allomaning ismi – Muhammad ibn Muso al-Khwarizmi.

Ma'lumot o'rinda shuni qayd etish joizki, Xorazmiyning arifmetik risolasi hind raqamlariga asoslangan o'nik pozitsion hisoblash sistemasining Yevropada, qolaversa, butun dunyoga tarqalishida buyuk ahamiyat kasb etdi. Yevropaga hind raqamlari arablar orqali o'tganligi uchun ular "arab raqamlari" deb nomlangan va hozir ham shunday deb atalib kelinmoqda. Yevropaliklar uzoq vaqtgacha hind raqamlariga asoslangan

hisob tizimini "algorizm" deb atab keldilar. Faqat XVI asr o'talarida bu nom "arifmetika" iborasi bilan almashadi. Shundan keyin bugungi kungacha "algorizm" yoki "algorit'm" deganda har qanday muntazam hisoblash jarayoni tushuniladigan bo'ldi. Bu ibora bilan Xorazmiyning nomi fandan abadiy o'rinni oldi.

Xorazmiyning algebraik risolasingin to'liq nomi – "Al-kitob al-muxtasar fi hisob al-jabr va al-muqobala". Risolaning nomidagi "al-jabr" va "al-muqobala" so'zlarini "to'ldirish" va "ro'para qo'yish" o'rta asr algebrasining ikkitasi asosiy amalini anglatadi. "Al-jabr" so'zi lotincha transkripsiya "algebra" bo'lib, Xorazmiy asos solgan yangi fanning nomi bo'lib goldi.

Nargiza MIRDADYEVA,
Shayxontohur tumanidagi
157-maktabning matematika
fani o'qituvchisi

KO'NGIL BITIKLARI

Xayolotdagi hayotim

Shu kunlarda o'z olamidagi kitoblar, o'zim yaratgan badiiy qahramonlar bilan ko'p "sayr qilyapman". Avvallari yotoxonada, hamma uyiga ketgina, tinchgina "do'stlarim" bilan suhatashlar edim. Endi hamma ketishini kutishim shart emas. Chunki o'zimni ketkazib yuborishdi... Yo'g'e, hech kimga yomonlik qilmadim, og'irligim ham tushgan yo'q! Shunchaki, bayramga tayyorlarlik qilish maqsadida butun raqqos va raqqosalar bizning yotoqxonaga joylashgan. Menimcha, shu kunlarda "Olamlar tortishuvi"da bergen va'dam — o'z olamim haqida yozish vaqt keldi.

Men o'zimni kelajakda rahbar sifatida ko'raman. Va shunga intlyapman. Maoshi yaxshi bo'lgani yoki shunchaki topshiriq berib o'tirish uchun emas, nimanidir, kimningdir hayotini o'zgartirish, iziga qo'yish — maqsadim. Buning uchun menda talaygina rejalar bor.

XOTIRA

...2019-yil sentabr. O'quv yilining boshi. Matbuotda ishlardim. O'qishga kelsam, o'tgan o'quv yilida biz ko'magan o'rtacha bo'yli, ozg'ini, qorachadan kelgan, ko'zoynakli Oybek Ochilov ustozimiz darsni boshladi. Qisqa tanishuvdan keyin auditoriya ga savol tashlidi:

— "Strategiya" nima?

Kimdir turib, javob berdi:

— Biror maqsadni to'g'ri va istiqbolli rejelashtirish.

— To'g'ri. Sizlarga topshiriq: har birizing mammakatni yoki biror tashkilotning rivojlanishi uchun o'z strategiyangizni ishlab chiqing!

Olashovur boshlandi: "niman yozamiz", "qanday yozamiz", "biz yozganimiz niman hal qilib berardi?"... Men esa bir chetda jimgina yozib bo'lgach, o'qib berish uchun ruxsat so'radim. Ijozat bo'ldi, o'qiy boshladim:

— Birinchisi: Konstitutsiyoning normalarning ahamiyati ni oshirish!

Auditoriyada e'tirozlar boshlandi...

— Shoshmang, gapimni isbotlab beraman, — dedim.

— Masalan, men Konstitutsiyani yoddan bilmayman, bu menka kerak ham emas, deb o'yalyaman! Agar men Angliya, Germaniya, Xitoy kabi davlatlarda bo'lganimda, barcha muddalarni (hech bo'lmasa, ular mazmunini) yoddan bilsan bol'ardim. Masalan, hozirgi paytda hamma joyda

qurilish bo'lyapti, to'g'rimi? Qurish uchun "SNOS" qilib joy ochishyapti. Prezident talabi, xalqning noroziligiga qaramay, odamlarni boshpanasiz qoldirishyapti. Bunday amaliyat Xitoyda qanday bo'lishini bilasizmi? Yaqinda internetda tarqaldi: Xitoy shaharlarining birida yo'l qurilayotgan ekan. Tabiyki, yo'ning loyihasi odamlarning uyidan o'tadi. Ular avval uyni sotib olib yoki fuqaroga uy berib, rozilik bilan buzhishadi. Shu xonodonlarning birida yashovchi oila uyining buzilishiga ko'nmaydi. Sababi, hukumat berayotgan pul uni qoniqtirmagan. Xo'sh, ular nima qildi. Albatta, bizdagiga o'xshab buzib tashlab, nomiga urz so'rab, qutilib ketgani yo'q. Loyiha o'zgarib, yo'l uyni aylanib o'tadigan bo'ldi. Mana sizga qonun, qaror, rozilik va Konstitutsiyaning ahamiyati!..

Auditoriyaga nazar soldim. Jimlik. Keyingi taklifa o'tdim.

— Ikkinchisi: Bayram, tadbir va majlislarning 80 foizini yo'q qilish!

— Xalq ham o'ynab-kulishi kerak-ku", degan e'tirozlar yangradi.

— Och qoringa o'yin-kulgi tativaydi, — dedim javoban. — Agar bundan foyda bo'lganda, O'zbekiston rivojlangan davlatlar orasida birinchchi o'rinda turardi. Bitta misol keltiraman. Istalgan bayramni olaylik. Kamida bir oy tayyorlarlik ko'iladi. O'rtaча besh suvda odam qatnashadi. Ularning har biri uchun uch mahal ovqat, yotoq joyi, repetitsiya maydoniga borib-kelish uchun aftobuslar va hatto ichimlik suvigacha pul ajratiladi. Dekarasiya, qatnashchilarga maosh, kiyimlarning pulini-ko'aytmasa ham bo'ladi... Shunchaki pulga butun boshti bitta tumanni obod qilsa bo'ladi. Kamida ikkita zavod yoki fabrika qurish mumkin. Yaponlar bizga yaxshigina "master klass"

bo'lgan. Xerosima va Nagasakiiga "atom" bo'mbasi tashlangach, butun dunyo ularni "qolqoq" deb atadi. Ular birikdi va "Barchasi kelajak uchun!" deya davlatba bor boyligini topshirdi, yillab maoshni ishladi. Hech qanday tabbiy boyliklarsiz qanday natijaga erishganini ko'rib turipsiz...

— Uchinchini taklifim, yer resurslardan: tog'li, toshloq, cho'l zonalardan unumli foydalananish. Bir paytalar sunvi ko'paytiramiz, cho'l hududlarini suvot qilamiz, degan va'dalar berilgandi. U vadalar hali ham o'zgarangan — va'daligicha turipti. Har yili bir ahvol: dehqon tom orgasiga birinchi-yu ikkinchi ekinlarga nima eki shigacha belgilab, "plan" ham qo'yiladi. Vaholanki, yermi dehqonning o'z ixtiyoriga berish kerak. U agrar universitetni tariqanlardan ko'ra yerni yaxshiroq tushinadi, qachon nima ekishni o'zi biladi. Tog'li hududlarga esa, yer pista, bodom va shunga o'xshash yomg'ir sunving o'ziga qoniqb o'sadigan mahsulotlardan ekish kerak. Cho'l hududlariga ekin ekishni Qozog'iston tajribasidan olsak bo'ladi, menimcha. Bilasizmi, ularning uni nega oppoq, bizniki qoraroq? Chunki ularning bug'doyi — suv ichmaydi. Bo'y past bo'ladi-yu hosili bizniki-day.

— To'rtinchini taklif, mammakatni rivojlantirishda Xitoy tajribasidan foydalananimiz, deyishyapti. Menga ularning birgina tajribasi kerak. U ham bo'lsa, soliqlar kamfigi. Xitoy aholisining qanchaligini o'zingiz bilasiz. Mamlakat ularning norozi qilib qo'yamayan. Har bir insонни boy qilamiz. Boy bo'lganda ham ma'rifatli boy! Hozir ahmoq boylar ko'p. Masalan: farzandini o'qishga kirdiz qo'yadi, grantga. Suyunchisiga mashina ham olib beradi... Aglli bo'lganida, zo' bo'lganida, bolasi grantga kirsa, kontraktga tushirtingan bo'lardi! Bu esa ho'-o', chekka qishloqda mol boqib, kitob o'qib tayyorlangan bolaga bita o'rin bo'lardi. Bunday ziyyoli boylarni hamma qadriydi va ular shunga arzidi.

E'tirozlar barobarida kulgi ko'tarildi xonada. Hatto jimgina tinglayotgan o'qituvchimizning ham yuziga tabassum yugurdi. Izohlashni boshladim:

— Misollarni keltiraman, sanab turing! Avvalo, ikki yil oldin hamma joyda elektr hisoblagichlarni davlat

almashtrigandi. Bu yil yana almashtiriyapti. Nima emish, shu bilan 16 yildan keyin almashtirilar kan. Oldingisi ham o'natayotganda 20 yil deyishgandi... Keyingisi: "Pereval", "Betonka" va shunga o'xshash katta yo'llar o'tasidagi beton to'siglar temir to'siqqa almashtirilayotgan edi, chala qolib ketdi. Shuningdek, chorrahalarla kameralar o'rnatalib, jarimalar soni oshganining guvohi bo'ldik. Bir mashinaga svetoforda to'xtash chizig'idan o'tib ketgani uchun jarima yozildi. Lekin kamera o'chib qaralganida, chiziq allaqachon o'chib ketganini ko'rasiz... Qolaversa, biz ishlab chiqarayotgan mashinalarning chirogi 40 gradus issiqda yonib tursa, erib ketishini bilsak-da, pul ishlash uchun jarima belgilab qo'yidik. Yana bu talab bekor qilindi... Ko'ryapsizmi, qaror tasdiqlanadi-da, uzoqqa bormay bekor bo'ladi. Bir ishni boshlaidi, oxirigacha yetmaydi. O'tida xalq sarson: jarima to'lagan, mashinasi yonib ketgan... Menimcha, endi e'tirozdan ko'ra, misol ko'p bo'lsa kerak? — deb auditoriya ga sin soldim. Barcha jimbol qolgan, boshlar mulohazaga muk tushgandi...

ORZU

...Biror tashkilotga rahbar bo'lib, shu ishlarni yo'lg'a qo'ydim ham deylik. Xo'p, nimalar qilishim mumkin? Bir majlis o'tkazib ko'ray-chi... Darvoqe, majlislarga chek qo'yaman, degandim-ku?! Shunday ham bo'ladi. Hech bo'lmasa, tanishuv o'tkazay, nimalar o'zgartirish va bajarisht kerak, nima maqsadilar bo', muhokama qilaman.

Men uraga, ular esa menga begona bo'lgan auditoriya. Chorak qismi yoshlar, qolgan esa, qariyalar — ensa qotirib o'tirishi. O'zinga ishonch bilan gap boshlyaman:

— Tobutning ham, manavi, men o'tirgan kresloring ham egasi bo'lmaydi. Men bugun sizlarga bosh bo'lganim uchun topshiriq berib, dil xiral qilmoqchi emas. Shunchaki, kimnidir yo nimanidir o'zgartirishga urinib ko'moqchiman! Tashkilotimizda hech kimni norozi qilib qo'yamayan. Har bir insонни boy qilamiz. Boy bo'lganda ham ma'rifatli boy!

Masalan: farzandini o'qishga kirdiz qo'yadi, grantga. Suyunchisiga mashina ham olib beradi... Aglli bo'lganida, zo' bo'lganida, bolasi grantga kirsa, kontraktga tushirtingan bo'lardi! Bu esa ho'-o', chekka qishloqda mol boqib, kitob o'qib tayyorlangan bolaga bita o'rinn bo'lardi. Bunday ziyyoli boylarni hamma qadriydi va ular shunga arzidi.

Biz bilamiz — otaning nomini aytilishini berib ketish yaxshi. Undan-da zavqlisi, biron joyga "men falonchinginizning ham yuziga tabassum yugurdi. Izohlashni boshladim:

— Misollarni keltiraman, sanab turing! Avvalo, ikki yil oldin hamma joyda elektr hisoblagichlarni davlat

Savol: daraxtdagi barg nimaga to'kiladi?.. Hamma hayron tikilib turibdi. Huddi ustozimiz Faxriddin Karimov bizga shu savolni berganda, jim qolganimizdeker.

— O'zidan keyingi yaproq unib-o'sib ketishiga ishonch xosil qilganda to'kiladi... Biz esa, shu bargning ishini ham qila olmayapmiz. Orangizda kim aytta oladi, o'zimdan keyingi shu insonni tayyorlayman, unga ishonaman, deb kim ish o'rgatyapti?.. Hech kim! Sababi ma'lum: noningizni yarimta qilishni xohlamaysiz! Shuncha tababarlar bor orangizda, ammo ularga qaragingiz kelmaydi. Omadi kelib, ishga kirib qolsa-chi?.. Buxgalteriya bilan xodimlar bo'limi, sizlar mobodo oylik maoshni cho'ntagindizdan to'lamaysizmi? Yoki ularga maosh tushsha, sizni kamayib qolmaydim?.. Unda nega shu bolalar uchun pul berishga og'rinasiz. Bayramda mukofot puli yozilib qolsa, "student-ku" deb kesish harakatiga tushasiz? Ho'sh nima bo'pti, qaytanga ularga ko'proq pul tushirib bering, o'zi qiyinlagi yuribdi, savob bo'ladi...

Bo'lim boshliqlari, qo'linizdagidagi xodim sizga bo'yusmayaptimi, demak bu yerdan nimadir risoladagidek emas! Deylik, xodim ilm, salohiyat, daraja jihatlaridan sizni o'zidan ustun bilmayapti yoki ishda adolat o'rnataqansiz. Shaxsan kuzatib yuribman ayrimlaringizni — interneta kino ko'radi, o'yin o'ynaydi, konsert tomosha qiladi... Ishxonadagi "Wi-Fi"ning va komunal resurslarning ham hisobi bor, javob bor! "Davlatnik" degani, behjolat sovuraverish mumkin, degani emas!.. Bunday holatda sizga birov ergashaydi. Bunaqqa boshliqqa qanday ergashish mumkin, axir? Rahbar degan, kerak bo'lsa, qol ostidagi har bir xodimning uyida nima bo'lyapti, nima yeb, nima ichaytganini ham bilishi kerak. Oиласини boqishga qiyalmayaptimi, boshqa joydan ish qidirib, bu yerdagi ishiga ulgurmay qolmayaptimi? Bilishi kerak!..

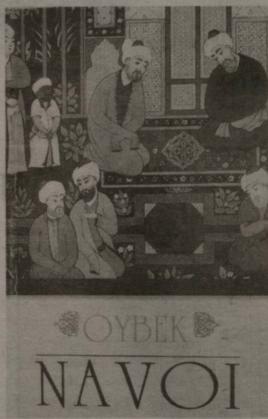
XOTIMA

...Ozgina berilib ketdimmi? Yoki juda piessimistlik qildimmi?.. Nima bo'lgandayam, mening orzularim amadorlarning va'dasi kabi o'zgarishsiz qolib ketmaydi, degan umiddaman.

O'z-o'zi bilan qolish yaxshi narsa — istaganingcha o'z olaminingni yaratish, kishi. Endi esa shu "mukammal" deb bilgan olamimni hayotga ko'chish uchun harakat qilish kerak. Bu, albatta, o'z qobig'idan chiqolmaslik yoki burnidan nari-ni ko'rolmay, o'z bilganimi qilish kerak degani emas.

Ushbuni yozish jarayonida bir narsani anglab yetdim: beg'ubor, yaxshi, baxtili yashash uchun jig'ildon to'ldirish maqsadini bir chetga surib qo'yish kifoya ekan.

Bunyod ABDULLAYEV

Davomi. Boshlanishi 1-sahifada.

Oybek "Navoi" romanini yozmochi bo'lgan davrda bobomiz qiyofasi quyqu tumanlar ichida chirogi'i o'chgan uy kabi zulmatda edi. Lekin Oybek unga pok niyat va ixlos bilan qadam q'averdi, ruhan kurashdi, mafkura va turlidavrular xiralshtirib qo'yan chiroy oynagini tozalab, qalblarga yorug'lik olib keldi. Oybek Navoiy

2021-yilgacha qayta ishlani, nashrga tayyorlandi. Bu romaniga tarixiy, badiiy, xotira asarlar bilan bir qatorda "Qur'on Karim" ham asos qilib olindi. Asardan Navoiy bitiklari kabi hamdar o'in oldi: "Bu ma'voda hech kim o'zingin ne ekanini bilmaydi. Biroq o'z tirikligidan, tevaragidagi hayot jo'shqinligidan hayron-hayron turadi. Oybekning "Navoiy" romanidagi voqealarini yanada mufassal o'rgandi, tarixiy haqiqatlarni tikladi, ulami yanada boyitdi. Xususan, Oybek asarida Navoiyning bolalik va yigitlik chog'lari tasvirlashni joiz deb topmasdan, uni Zaynidin va Sultonmurod sog'ini yod olgan yetuk shoirlik davridan asar voqealariga kiritadi va to'qima obrazlar tuflay Navoiyning idealashirilgan qiyofasiga kitobxon nighin qadaydi. Isajon Sultan esa voqealar rojiji Navoiy obrazlari atrofida aylangan, to'qima obrazlar ham "Navoiy" asarichalik ko'p emas, endi u tarixiy shaxslar, dalil va isbotlar hamda qimmatli muktublar bilan boyigan.

"Abdulla Qodiriy "O'tkan kunlar" uchun otildi; Oybek "Navoiy" romani uchun nohaq zulmga uchrab, oqibatda tildan aylirdi; Maqsud Shayxzoda "Jaloliddin" va "Mirzo Ulug'bek" uchun yigirma besh yilda "kesildi", Mirkarim Osim tarixiy asarlar uchun o'n yilda qamaldı; Pirimqul Qodirov "Yulduzli tunlar"

kelishdi. Horigan bo'lishsa-da, kayfiyati chog', bir muddat istirohatga ruxsat berilganini, Alisherni mavlona Lutfiy o'z huzuriga chorlaganini aytilib, shu sababli to'ppato'ri shu yoqqa kelaverishganini aytilshardi" (73-bet).

Oybek tasviri orqali biz yosh Alisherning ilmga, adabiyotga ishtiyobi, qiziqishi, ist'e dodi nihoyatda kuchli ekan, Isajon Sultan tasvirida esa yosh jiyanning qobiliyatiga befarq bo'lmagan tog'alar obrazni, ularning ulug' adib hayotida tutgan o'mini, bu orqali yaxshi shoirni zamona tarbiya qilishini ko'rishimiz mumkin.

Oybekning "Navoiy" romanida shoir atrofdagi oddiy shaxslni va ularning hayotida adibning darajasi ulug' ekanini ko'rishimiz mumkin. Isajon Sultan asarida esa voqealar rojiji Navoiy obrazlari atrofida aylangan, to'qima obrazlar ham "Navoiy" asarichalik ko'p emas, endi u tarixiy shaxslar, dalil va isbotlar hamda qimmatli muktublar bilan boyigan.

Bir xil voqealar ikki asarda qanday yoritilish? Keling, bularni, baho qudrat, ko'rib chiqamiz?

Husayn Boyqaroda Navoiyning Astrobodga hokim qilish g'oyasi qanday paydo bo'ldi?

Oybekning "Navoiy" romani-

HAYDAR SABUHIY VA NAVOIYNING ZAHARLANISH VOQEASI

Haydar Sabuhiy ikki asarda ham beqaror, uzoqni ko'rolmaydigan, sayoz kishi deb ko'rsatilgan. Uning achchiq, kinoyali tili tufayli zindonband etilishi Oybekning "Navoiy" romanida kuzatiladi. Bunga sabab Navoiyning joniga Astraboda suisqad qilishlariga qarshi Haydarningtomma'nodaboshko'tarishi edi. Ammo Isajon Sultonning "Alisher Navoiy" romanida zaharlanish voqeasi ig'vo ekanligi yorilgan: "Men buni demadim. Ayrim kishilar Sultan Husayn Mirzo Alisher Navoiyi Astrobodga atay surgun qildi, hatto zaharlar o'dirmoqchi degan gap tarqatib. Shunday gap-so'zlar uning qulog'iga yetib borgan bo'lsa ajabmas.

- Kim tarqatibdi?

- Amiring o'z jiyani Haydar Sabuhiy. Bu gapni Astroboddan Hirota qelganida ayrim kishilaridan eshitgan emish" (308-bet).

Haydar "qilmishlari" uchun "Navoiy" romanida zindonga tashlangan, keyinchalik darveshlilikni tanlagan bo'sa, "Alisher Navoiy" asarida u bir umrga saltanat ishlaridan chetlashtirilgan.

chetlashtirildi. Abdulloh Noyini istab borganlar esa uni kimlardi ikki kun avval uyida o'dirib ketishganidan xabar topishdi. U Majididdin eshigida xizmatchi bo'lgan ekan. Shu taripa, ip uchlari Majididdinga borib taqaldi" (309-bet). Ikkala asarda ham ochko'z vazir boyligi Amir Muhammad Ali Atka tomonidan musodara qilinadi. Ammo Isajon Sultan Majididdingga ayblarmi bo'yiniga qo'yishda olib kirgan tasviri, mening-nazarimda, labiylikdan yir-oq. Negaki, shunday chor-nochor Majididdinining ruhiy holati yaxshidi chetlashtirilgan.

O'TMISHNI YORITUVCHI CHIROQLAR

haqida dastlab eski maktabda eshitadi. Shu davrdan qalban Navoiy navosiga ilhaq bo'lib yashaydi. U yurak talpingan kuylar sari intildi, o'qib'o'rgandi: "Zafarnoma", Koshibiy, Qazviniy, "Rashoxad-ayn ul-hayot", "Matlib ut-tolibin", Klavixo, Abdurazzoq Samarqandiy, Vosifiy, Mirxon, Bobur, Xondamir...

Mana shunday samarallar mehnatlar tuflay bugungi kitobxon va yaratgan Navoiy obrazini tanidi. Oybek tarixning murakkab davrida yashadi. 1937-1952-yillarda tilkigan dorillardan arang omon qolgan Oybek mustabid tuzum bilan hisoblashishga majbur bo'ldi. Ana shunday vaziyatda Oybek Navoiy obrazidan kuch va madad oldi. 1937-yil "Navoiy" romani uchun xamirtoersh vazifasini o'tagan "Navoiy" nomli poema yozdi. Roman ustida ishni 1940-yillarda boshladи.

U Navoiy bilan yashadi, uning siyratini anglash uchun uyidan huja ham qurdidi, sham yorug'da qalam tebratib, XV asmi his qildi. Shu taripa bu asar dunyo yuzini ko'rdi. 1941-yil nishonlanishi rejalashtrilgan Navoiy tavalludining 500 yilligi Ikkinchiji jahon urushi tuflay yetti yilga kechiktirildi. 1948-yil bu qutlug' sana o'zbek xalqining milliy bayrami sifatida ilk bor nishonlangandi. O'sha tantanaga ham Oybek Navoiy ruhiga muhabbat bilan bosh-qosh bo'ldi, mas'uliyat bilan tadbirni tashkillashtirdi. Mana shunday mehnatlar samarsi tuflay Oybek Navoiy dek inson qatorida tilga olinish darajotiga erishdi.

ISAJON SULTON "ALISHER NAVOIY" ROMANI UCHUN
QANCHALIK MEHNAT QILDИ?

Adib bu romanni 2016-2020-yillarda bitgani ko'rsatilgan. Roman

da kayf-safoga berilib, xazinani ko'kka sovurayotgan podshoga ikki tuman oqcha kerak bo'la. Ammo xazinada pul yo'q, uni topib berish va dasini qilgan Majididdin uni bosh vazir qilishini so'raydi, ayonki, bunda faqatgina Navoiy zulmiga to'siq edi. Shu taripa asarda Navoiy Astrobodga "surung qilingan": "Men sizni Astrobodga yubormoqni munosib ko'rdim, - dedi podshoh ovozini balandroq qo'yib. - Har qanday bahona topsangiz ham qarorimdan voz kechmasmen" ("Navoiy" romani, 310-bet).

"Alisher Navoiy" asarda esa podsho u darajada maishat-parast emas, soliqni ham xazina bo'shangani uchunmas, aksincha uni ko'paytirish uchun solish niyatini Majididdindan qabul qiladi, hatto Oybek asaridan farqli unda amaldorlarga ham soliq solinadi: "Mulklar o'chanib baholalar, hosil chamaanalib nisob chiqarilar, to'lov uchun muddat belgilanib, xat imzolatil ketildi. Avval qora xalq yekasidagi soliq mashaqqati endi o'tahollar va yuksak martabali kishilar zimmaga tushib, hammani esankiratib qo'ydi" (257-bet). Navoiyning Astrobodga hokim qilinishi ham xazina yoki adolatsizlik tufayli emas, zaruriyat jihatidan bo'la: "Astrobod bilan Hisor notinch bo'lib, shu ikki navohiyda goh-goh g'alyon olovları yolqinlanib turardi" (256-bet). "Sulton Husayn a'yonlar bilan kengashib, saxovat-u xulqda benazir Alisher Navoiyning Astrobodga hokim qilib tayinlashdan boshqa chora qolmaganini, yo'qsa, sovtular kiyilib, qilichlar qinidan chiqib, qon to'kilishini tushunib yetdi" (296-bet).

"Navoiy" romanida Majididdin soliq yig'ishda To'g'onbekka, "Alisher Navoiy"da Qora Mo'g'ulga suyanishi ko'rsatilgan.

Xo'sh, Navoiyning ukasi Darveshali nega isyon ko'tardi?

"Navoiy"da hokimiyatda nohaqilg-u adolatsizliklar, Husayn Boyqaroning tartibisiz siyosati Darveshlarni to'ydirib yuborgani uchun qo'zolon ko'targaniga ishora qilinadi. "Alisher Navoiy" romanida buning sabablar donoliq, fahm-u farosatda tengsiz kishi Xoja G'iyosiddin Dehodor tildan quyidagicha bayon qilinadi:

"Darveshali ber kitobodgor bo'sa,

unda isyon qilmoqqa ne had. Qoldiki, kimlardi bir nimalarni qu-

log'iga shivrlagan chiqar? Yoki yoshligiga borib, Amir Alisherning Astrobodga yo'nalihsidan norizo bo'lsa ajabmas" (307-bet).

MAJIDIDDINNING PORLOQ QUYOSHI QANDAY SO'NDI?

Har ikki romanda ham bu obraz poroxo'r, qo'lliqdan tushganini qo'nijiga uradigan, boylik va mansab izidan nomatlib ishlardan ham tap tortmaydigan qilib tasvirlangan.

"Navoiy" romanida Majididdinning vazirlik darajasidan tushishi ga adaptatsizlikka qarshi ko'targan Darveshali isyon sabab edi. Husayn Boyqaroning nazaridan qolgach esa ayyor Nizomulmulk tufayli boridan, chumoli kabi yo'g'hamma oltin-kumushlaridan mahrum bo'ladi. So'ng haj safarini o'ziga ma'qul ko'rib, To'g'onbek bilan xayrashib, roman voqealaridan uzozlashadi.

Isajon Sultonning "Alisher Navoiy" romanida bu hol ham, Majididdinning tole yulduzi so'nishi ham bu asardon farqli tasvirlangan va uning hokimiyat tepasidani ketishi quyidagicha o'chib berilgan: "Haydar Sabubiy" zaharlanish bilan bog'liq gap-so'zni mastlik chog'i Abdulloh Noyi degan kishidan eshitgan qulog'iga bo'ldi. Bu bemuloha za yigitga had urish jazosi belgilandi va bir umrga saltanat ishlaridan

ochib berilmagan. Asarda Majididdinning "qulatish" uchun maydonga o'z ishdan bo'shatgan Muhammad Amruobodiy kirib keladi va Majididdinga uning bir o'z kamstish so'zi yetib borgach, u hamma aybini shunchaki tan oladi, boridan ayrigach vazimi hajja yuborish qaroriga keladilar, so'ng vazir Makkaga ketyotganda yo'lda noma'lum qotilar tomonidan o'dirib ketiladi. Bular shunchaki voqeana vislikde tuyildi meniga.

Oshpaz Abdusamatad va xizmatchi Abdulloh Noyi - taqdirlari o'xshash ikki personal.

Ikki asarda ham zulm qo'lida o'yinchoq bo'lgan nafs bandalari bor va ularning taqdirlari ham o'xshash - o'lim bilan tugaydi. Ular "Navoiy" romanidagi soirni zaharlanmoqchi bo'lgan oshpaz Abdusamatad va "Alisher Navoiy" romanidagi qaroriga bo'lgan qulatish bilan qulog'iga chiqar? Yoki oshligiga borib, Amir Alisherning Astrobodga yo'nalihsidan norizo bo'lsa ajabmas" (307-bet).

Bunday solishtirimalarni juda ko'p keltirish mumkin... Ammo qolganini o'zinga ishondik.

Shunisi ravshanki, har ikki tarixiy asardon ham bugunning gapini topishimiz mumkin. Navoiy bejiz Badiuzzammoni tarixni o'rganishga da'vat etmag'an. Bu da'vatlar bizga ham tegishli. Masalan, bu asarlarini mutolaa qilar ekanmiz, yuritilayotgan davlat siyosati, yuz ber-gan parokandalik sabablarini bishu yorlig'likka chaqiradi, Navoiyning Badiuzzammona (aslida, Husayn Boyqaroga) yuborgan maktubidagi mummolar ham ko'zimizni ochishga chorlaydi.

Xolida MUSURMONOVA

Qorga maktub

"Qish hayotimizni noldan boshlashimiz uchun oq rangda yaratilgan".

(Nadeya Yasminska)

Kuzning so'inggi tuni yig'lab hasrat gildi. Daraxt bargidagi so'ngi yaproq shamol bilan kurashib, oxiri yerga yiqildi. Shamol esa o'zicha g'olibdek sovuq tafu bilan qishni yetaklab keldi. Mag rur...

Kuz sanq chonopiga orangancha ortga chekindi. Osmon xasta kuzni kuzatish ekan yelkalarini silkib-silkib hasrat qildi. Xuddi shu payt qorning isi dimog'imga urildi. Osmoning hasrati uzoqqa cho'zildi shekili, endi qor uchqunlari ko'payar, yer yuziga ham oppoq libos hadya etar edi.

Qish esa g'oliblik nashidasini surib, qimirlagan jonnii qochmoqqa majbur etardi. Qish o'z hukmini yo'zmoqqa tirisib, derazalarga tushunarsiz suratlar chizardi. Zamin bag'ri ayozdan dir-dir titrardi. Daraxtlar yangal'och.

Quchog'ida g'ir-g'ir esayotgan shamolni erkalyotgan tabiat esa qandaydir mahzun. Qadoq qollarini issiq olov taftiga tutib xayolga cho'mgan bo'boqechni chuquq o'ya ketdi. Qorning sog'inchili yuraklarni sog'intirgani sabab barcha tashvishlarni unuttiidi-qo'ydi. Derazadam mo'rilib, uzoq kutilgan qor bilan yangi xayollar surdi.

Oppoq qor yog'yapti... Unda oq orzularning surati bor. Unda oppoq xotiralarning aksi zohir unda shirin orziqish bisyor. Yangi orzular yelkanini silkigan kemada suzmoqqa shay inson qiyofasi balqiydi...

Endigina zamin, bag'ini opplagan momiq qorning qadamlarim ostida topalishim istamay astagina odimlayman. Nazarimda oyoqlarim tagida qorning ingrayotganini eshitganda boyaman. U go'yo meni ehtiyyot qil deyayotganday iltoj qillard. Qollarimga qo'nadi-yu bor tabassum hadya etib ko'zdan go'yib bo'ladi. Beqaror ko'nglim dardini tinglab bardoshni yetmagan shekili, kaf-timda erib, mudroq xotiralarimi uyg'ottib yuboradi. Qalbing hech kimga ochilmagan, fagaq yog'ayotgan qorga hamo-hang nuqtalari isyon ko'taradi.

Vaqtdan tez ildamlamoqqa intilayotgan bu zarralar umrim lahzalarini so'roqisiz o'qirlab ketardi. Men esa, shu onda negadir ojizman, shunchaki jim kuzataman. Tutmoqqa intilsam-da, ko'zdan g'o'yib bo'ladi. Yog'ayotgan qorga yuzimni bosaman. U ko'ngilning armon degan lajha cho'g'ini so'ndiradigandek taskin topaman.

Ana, o'sha tanish yo'lak... Bolaligim xotiralar muhrlangan, mendan bolaligimni tortib olgan o'sha tanish ko'chalar, quloqlarim ostida qolgan tanish shovqin-suron. Bolalar kulgisi. Qorga ilhaq yuragini bemajol titrab sувга boqadi. Ko'zimga qalqigan namlar

hayot hukmiga bosh ko'targan, ba'zida egilgan bardoshni qo'tiqlagan, sinovlar da toblangan inson sifatida o'zimni ko'r-satadi.

Qor hayot sahfamdag'i butun ranglarni o'chirib, yangi bir mo'yalam va ranglar tutqazadi. Go'yo "ma, ol, hayotni istagan rangga bo'ya, sen o'z hayotning mo'yalamni sohibasidan" degan-dek. Har gal qish kejsa butun xatolarim uning o'chirg'ichida o'chadi tanimiga esa yangi ruh kiradi. Qor esa butun borlig'im sovg'asi.

Qolimga qo'ngan so'nggi qor par-chasining gulnusxa shaklini ilg'ashga ulgurmaganimga xuddi yosh boladek o'kinaman. Shu payt qor qo'yinida qiy-chuv o'ynayotgan kichkintoylar xayolni olis bolalikka olib ketadi. Qishning izg'i-

rinini pisand etmagan ko'ngillar tafti xotiralar bag'riga bizni mudom tortaveradi. Biz esa qor qayta-qayta yog'ishini istab uni kutaveramiz. Har qor yog'ganda esa hayotimiz yangitdan boshlanadi...

Senga maktub bitdim qo'llim galtirab, Yoshlik sho'xligimni olib ketma qor. Sendan o'zga hech kim so'rmadi ko'nglim, Shu sovuq taftingdan judo etma qor.

Tunlar yig'lab kundan yashirdim dardim, Kei shu izhorimni olib ketma qor. Garchi omonat jon titrasa bargdek, Meni xazonlarga berib ketma qor.

Sevara ABDUMAJIDOVA, NavDPI talabasi

Ona bo'ri fysmati

Bir-biriga tutash osmono'par Qo'yotosh tog'larini makon qilgan tutqich bermas yirtqichlarning hayot tarzi og'ir va beshafqat kechadi. Ular o'n besh chog'li bo'lib, xavf-xatarlarni birkalalik yengadi, ayniqsa, to'dada ona bo'ri bo'lganda yanada jangariashib ketadi.

"Bir bo'ri butun to'da uchun, butun to'da bir bo'ri uchun" iborasi hech mubolag'asiz shu yirtqichlar galasiga nisbatan aytilgan deb o'yalsiz. Negagi, ular o'z hududlarini belgilab olish va yemish uchun bolalidagi kurashlarda o'ta kuchi, o'gir va tajribaliligi bilan boshga hayvonlardan ejralib turadi. Ularning tutqinlikka aslo toqati yo'q, doim erkin va ozod yurishi xush koradi.

Bu jonzotlar tabiatning bir bo'lagi hisoblanadi. Yirtqich bo'rilari ekonomovozanatlari tama-lab turadi. Faqat ulardan chorvadorlar ehtiyot bo'lissha bas.

"Bo'ri" oyoqlari boqadi", deydi keksa ovchilar. Bu ayni haqiqat. U tinib-tinchimas, baquvvut va uzun oyoqlari bilan quvvatini tejab, o'zini ko'p urintimay, mayda-mayda qadam tashlab, bir kecha-kunduzda sakson chaqirigmacha masofani bosib o'ta oladi. Oqshomilari

salqin tik doyonlar osha, to'qay va qamishzorlar oralab, adeqsiz taqir dalalarni kezishning o'zi bo'lmaydi. Ularga ayozli achiqqo'shiq sovuq ham pisand emas. Ovhilar ularning ota hushyor, olsidan eshta olish va ko'rish xususiyatlariiga ega ekaniga ko'p bor guvoh boilihgan.

Bir vaqtlar yosh, ko'rkam va fusunkor bolgan ona bo'ri yelib-yugurib sira charchamas, kuch-quvvati ham shunga yarasha edi. Ul bo'rivachchalarining uzoq davom etadigan bolalik davri niyoysiga yetib ulg'aygunlaricha qancha-qancha balo-qazolarni boshidan o'tkazmadi. Bo'rivachchalarga tevarak-atrofdagi boshqa to'rt oyqli mavjudotlar havas bilan boqishi ham bejiz emas. Bir so'z bilan aytganda, ona bo'rinning qaynod va behalovat kechgan hayot yuli o'z to'dasiga ibratdir. Shuning uchun ham bo'rilar to'dasilunga so'szsiz itoat qiladi.

Vaqt o'ган sayin ona bo'ri kuch-quvvatdan qolib, yolgiz tog' oraliqlardagi yashashga majbur bo'ldi. Yirtqich Ravot qishlog'idaferma va otar mollariga goh-goh oralab turar, borgan joyidan quruq qaytmas edi. Ba'zida qorni tatalab turganda yo'lda duch kelgan quyon go'shti bilan ham yengil tamaddi qilishga qanoatlanardи.

Qish oxirlab bir-biriga tutash tuyu or'kachini eslatuvchi tizma tog' yon bag'irilarda bahor na-fasi ufirib qoldi. Ona bo'ri esa hamon qishloq atrofidan nari

ketmas, odamlar tinchini bizi bizi kelardi. Ferma va otar qolychi-vonlarining esa oromilyo'q.

Yarador ona bo'ri tabiatning latofati va gozalligi, osmonning musaffo va beg'uborligi hamda yulduzlarining charaqlab turishi ga qarab uzoq tikilarkan, beixiyor oitgan oin besh yillik qaynoq hayot yo'lini bir-bir esladi. Oz to'dasiga qaytib yana ular farsida yurish istagi hamyo'q emasdi. Natchora, buning iloji yo'q. Vaqt o'gan sayin kuch-quvvatdan qolib, tanasi bir parcha etga aylanib qolgandi. Lekin

MOJIZAVIY OLAM

nazarida hayot yoli hali-beri tu-gamaydiganday edi. Har tong u yangi kunni xushkayfiyat bilan qarshilardi.

Oradan yana bir hafta vaqt otdi. Hamisha tip-tikka va uzun quloqlari ham shalipay goldi. U shu taxlit quyosh boy ko'satsanga ham joyidan ko'zga almadidi. Ajabo, oxirgi marta nima yegan edi-ya? Lekin esloimaydi. Bora-bora uning boshi aylanib, cyoqlari o'ziga bo'yusunmay; tomogiga nimadir tiqilganday bo'ldi. Qimirlashga majoli yo'q ona bo'ri ochlikdan "dag-dag" titrardi. Oxiri u hushini yo'qtdi. Muzlay boshlagan oyoqlarining sog' joyi yo'q: suyagi sinib qiyshiq bitgan, sochma goirgoshin oq izeridan chandiqlar hosil bolgan; tomtiq panjalardagi qizqilgan tinoqlari - bar-cha-barchasi uning ayanchli qismatidan darak berardi.

Atrofa uchib-qo'nib yurgan bir juft qarg'a niyoyat unga ya-qinlashdi. Jon taslim qilganiga ishonch hosil qilgach, qushlar uning junini tortqilay boshladi. Ona bo'ri endi qimirlamas, uning yashil rangli ko'zlar ochiq qolgandi.

Iroda QOSIMOVA, Sharof Rashidov tumanidagi 1-umumta'ilim maktabi biologiya fani o'qituvchisi